

1. Plan ataku i obrony

Niemiecki plan ataku „Fall Weiss” był przygotowywany od wiosny 1939 r. Adolf Hitler wydał ostateczny rozkaz jego przygotowania 3 kwietnia 1939 r. Zakładał on koncentryczne uderzenie wojsk niemieckich z Prus Wschodnich, Pomorza Zachodniego oraz Śląska. Celem głównym było zdobycie Warszawy i zniszczenie sił polskich na zachód od Wisły, połączenie się wojsk niemieckich atakujących z północy i południa na wschód od Warszawy. Hitler zakładał, że wojna będzie miała charakter wojny błyskawicznej („**Blitzkrieg**”). Autorem tej koncepcji był gen. Heinz Guderian, który odszedł od koncepcji ataku wzdłuż całego frontu (I wojna światowa), na rzecz uderzenia w kilku wybranych miejscach znacznymi siłami pancernymi. Ich zadaniem było wdarcie się jak najgłębiej w terytorium wroga, zerwanie jego linii komunikacyjnych, a następnie wzięcie w kleszcze zdezorientowanych jednostek obrońców, okrążenie ich, a następnie zmuszenie do kapitulacji. Całe natarcie zależało więc od szybko poruszających się do przodu zagonów pancernych, którym towarzyszyła piechota zmechanizowana i samoloty rozpoznające teren, bombardujące zgrupowania przeciwnika, linie komunikacyjne i wywołujące panikę i strach ludności cywilnej.

Siły niemieckie zostały podzielone na dwie grupy armii:

- Grupę Armii „Północ” gen. Fedora von Bocka – miała uderzyć z Pomorza Zachodniego i Prus Wschodnich. Jej celem była likwidacja „korytarza pomorskiego” oraz atak na Warszawę od północnego – wschodu. W skład tej grupy wchodziły dwie armie niemieckie (3, 4) wspomagane przez jedną flotę powietrzną.
- Grupę Armii „Południe” gen. Gerda von Rundstedta – jej celem był atak ze Śląska w kierunku na Łódź, Kraków, Częstochowę. Składała się z trzech armii niemieckich (8, 10, 14) oraz jednej floty powietrznej. Powierzono jej zadanie zniszczenia głównych sił polskich na zachód od Wisły.
- na Bałtyku operowała marynarka niemiecka – grupa „Wschód”, w skład której wchodziły 2 pancerniki, 9 niszczycieli, 14 okrętów podwodnych. jej celem było zniszczenie floty polskiej, zablokowanie Zatoki gdańskiej i zapewnienie komunikacji morskiej z Prusami Wschodnimi

Polski plan obrony „Zachód” zaczęto opracowywać dopiero w marcu 1939 r. Przed wybuchem wojny granica polsko – niemiecka (wraz z granicą Słowacji, która była sojusznikiem Niemiec) liczyła około 1600 km. Polska mogła zostać zaatakowana z północy, zachodu oraz południa. Plan obrony zakładał powstrzymanie sił niemieckich w pasie granicznym przez 3 dni, w czasie których Francja i Wielka Brytania miały przygotować się do bezpośrednich działań zbrojnych. Oba państwa miały natychmiast wypowiedzieć III Rzeszy wojnę i rozpocząć działania zbrojne – W. Brytania na morzu, a Francja na lądzie. Zgodnie z polsko – francuską konwencją wojskową z 19 maja 1939 r. początkowo Francja miała użyć lotnictwa, a 15 dnia wojny uderzyć całą siłą na Niemcy.

Zgodnie z tym założeniem siły polskie zostały rozmieszczone wzdłuż wyżej wymienionych granic:

- Samodzielna Grupa Operacyjna „Narew” (SGO) gen. Czesław Młot – Fijałkowski, miała bronić linii Narwi na północy;
- Armia „Modlin” – gen. Emil Przedrzymirski – Krukowicz, miała bronić północnego Mazowsza;
- Armia „Pomorze” – gen. Władysław Bortnowski, miała bronić Pomorza Gdańskiego;
- Armia „Poznań” – gen. Tadeusz Kutrzeba, miała bronić Wielkopolski;
- Armia „Łódź” – gen. Juliusz Rómel miała bronić łódzkiego i drogi na Warszawę;

- Armia „Kraków” – gen. Antoni Szyling, miała bronić Małopolski;
- Armia „Karpaty” – gen. Kazimierz Fabrycy miała bronić Pogórza;
- oprócz tego miała powstać Armia „Prusy”, która miała pełnić funkcję odwodu Naczelnego Wodza, a którą dowodził gen. Stefan Dąb – Biernacki.

2. Układ sił

Udział wydatków zbrojeniowych Polski i Niemiec w dochodzie narodowym w latach 1936 – 1939

Kraj	Waluta	Dochód narodowy	Wielkość wydatków zbrojeniowych	% dochodu narodowego
Polska	mld zł	48,00	4,03	8,4
Niemcy	mld marek	301,10	97,00	32,2

Antoni Czubiński, Najnowsze dzieje Polski 1914 – 1983, PWN, Warszawa 1987, s.255

Porównanie sił polsko niemieckich

Dane	Polska	Niemcy
Liczba ludności	35 mln kraj wielonarodowy (1/3 ludności to mniejszości. Mniejszość niemiecka liczyła ponad 900 tys. – z niej rekrutowała się tzw. V Kolumna)	78 mln kraj jednonarodowy
liczba żołnierzy	1,2 mln	1,8 mln
liczba dział	3000 1250 działek przeciwpancernych 344 działka przeciwlotnicze	11 000
liczba czołgów	600	2800
liczba samolotów	400	2600

Antoni Czubiński, Najnowsze dzieje Polski 1914 – 1983, s.256 - 257

Polska nie przeprowadziła pełnej mobilizacji by nie prowokować Hitlera. Do końca sierpnia udało się zmobilizować 1,2 mln żołnierzy – około 80%. Nie wszyscy zdążyli trafić do wyznaczonych obszarów koncentracji. Przed wybuchem wojny odesłano trzy polskie niszczyciele ORP „Błyskawica”, ORP „Burza” i ORP „Grom” do Anglii. Nie byłyby w stanie powstrzymać dużo liczniejszej floty niemieckiej. Pozostały jedynie okręty podwodne

3. Wybuch wojny.

Wybuch wojny został poprzedzony prowokacją gliwicką. 31 sierpnia 1939 r. grupa członków SD, przebranych w polskie mundury, zaatakowała radiostację w niemieckim mieście Gliwice, a następnie wyemitowała apel wzywający ludność do antyniemieckiego powstania. Jej celem było zrzuć odpowiedzialność za wybuch wojny na stronę polską gdyż właśnie tą prowokację Hitler uznał za oficjalny casus belli. Zresztą nie była to pierwsza prowokacja – specjalne oddziały zajmowały się wywoływaniem licznych incydentów od początku lata 1939 r.

Wojnę rozpoczęły wystrzały z pancernika „Schleswig-Holstein”, który o 4.45 rozpoczął ostrzał Wojskowej Składnicy Tranzytowej na Westerplatte. Jednocześnie zaatakowano Poczta Polską w Gdańsku, Hel, port w Gdyni. Pierwszym zbombardowanym miastem był Wieluń, który został zniszczony w 75% bez żadnej przyczyny. Bombardowano główne miasta, węzły kolejowe, lotniska, porty.

4. Bitwa o główną linię obrony 1 – 6.09.1939 r. Bitwa graniczna do 3.09.1939 r.

- **PÓŁNOC** – Armia „Modlin” broniła rejonu Mławy do 3 września. Wówczas polska linia obrony została przełamana pod Przasnyszem. Po wycofaniu się Armii „Modlin” w kierunku Wisły Niemcom udało się zdobyć przyczółek na Narwi (6.09.)
- **PÓŁNOCNY – ZACHÓD** - atak z Pomorza Zachodniego i Prus Wschodnich na Pomorze Gdańskie. Celem było zlikwidowanie tzw. „korytarza pomorskiego”. Bardzo ciężkie walki stoczyła Armia „Pomorze” pod dowództwem gen. Bortnowskiego o Bory Tucholskie. 3 września musiała się wycofać w okolice wiosek Drwęcy i Wisły. Tego samego dnia V Kolumna zaatakowała wycofujące się wojska polskie w Bydgoszczy (V Kolumna - potocznie wrogowie wewnętrzni, obywatele polscy pochodzenia niemieckiego, którzy współpracowali z niemieckim wojskiem). 6 września Niemcy dotarli do Prus Wschodnich osiągając zamierzony cel – likwidację „korytarza”.
Walki na Wybrzeżu – obrona Poczty Polskiej w Gdańsku – 50 polskich pracowników broniło się kilkanaście godzin. Do 7 września broniła się Wojskowa Składnica Tranzytowa na Westerplatte, którą dowodził **mjr Henryk Sucharski**.
- **ZACHÓD** – atak niemiecki nastąpił na styku Armii „Łódź” i Armii „Kraków” w kierunku na Warszawę. Do najcięższych walk doszło pod wsią **Mokra** (walka żołnierzy Wołyńskiej Brygady Kawalerii, która zatrzymała natarcie niemieckiej dywizji pancernej). Obrona polska została już przełamana 2 września. 5 września wojska niemieckie zetknęły się z formującą się w rejonie Piotrkowa Trybunalskiego i Tomaszowa Mazowieckiego Armią „Prusy”. Armia „Łódź” nie chcąc dopuścić do okrążenia od północy i południa wycofała się znad Warty i Widawki.
- **POŁUDNIOWY – ZACHÓD** – odwrót wojsk polskich 2 września. Armia „Kraków” wycofała się z Górnego Śląska dążąc do zajęcia linii obronnej na Nidzie i Dunajcu. Niestety plan się nie powiódł ze względu na prędkość poruszania się wojsk niemieckich, które 6 września wyszły na tyły tej armii. Armia „Karpaty” wycofała się na linię Sanu ze względu na silny atak niemiecki – słowacki na Nowy Sącz. Na Śląsku po wycofaniu się już wojsk polskich broniły się Bataliony Obrony Narodowej złożone z byłych powstańców śląskich, harcerzy, robotników. Do historii przeszła obrona wieży spadochronowej w Katowicach przez harcerzy.

6 września – rozkaz Naczelnego Wodza o wycofaniu się wojsk polskich na nową linię obrony na rzece Wiśle, ze skrzydłami na Narwi (północ) i Sanie (południe). **Marszałek Edward Rydz – Śmigły** przeniósł kwaterę główną do Brześcia nad Bugiem.

5. Obrona od 7 – 17.09.1939 r. – obrona na Wiśle i Sanie

Wódz Naczelny założył, że główne siły zdążą się wycofać na nową linię obrony, którą nazwano frontem środkowym. Obronę Wisły Środkowej powierzył nowo uformowanej Armii „Lublin”, a wiosek Wisły i Narwi na północy miała bronić Armia „Warszawa”.

Celem Niemców było niedopuszczenie do przeprawy wojsk polskich przez Wisłę, a następnie uderzenie na Brześć by rozbić pozostałe jednostki polskie na Podlasiu i Lubelszczyźnie.

7 – 9.09. – Armia „Łódź” podjęła próbę przebicia się do Warszawy; została jednak okrążona w okolicach Łowicza i Grodziska Mazowieckiego. Podobnie zostaje okrążona Armia „Prusy”. Armia „Modlin” wycofała się znad Narwi i ruszyła na południe. Niemcy 9 września wychodzą na przedpolu Warszawy nie udaje im się jednak zdobyć stolicy z marszu. 9 września Armia „Poznań” gen. Tadeusza Kutrzeby, która do tej pory nie była związana walką oraz niedobitki Armii „Pomorze” gen. Władysława Bortnowskiego uderzyły na północne skrzydło wojsk niemieckich atakujących Warszawę, rozpoczynając jedyną zaczepną ofensywę polskiego

września – **bitwę nad Bzurą (9-20.09.)**. Celem ataku było powstrzymanie niemieckiego natarcie i przedarcie się do Warszawy. Uderzenie nastąpiło znad Bzury w kierunku Łodzi. Wojska polskie zdobyły Łęczycę, Piątek i Łowicz, a następnie uderzyły na Sochaczew by otworzyć drogę na Warszawę. Niestety manewr ten się nie udał ze względu na kontruderzenie niemieckie.

10 – 16.09. – 10 września niemieckiemu Korpusowi Pancernemu Heinza Guderiana udało się przełamać obronę SGO „Narew” pod miejscowością **Wizna** (obroną dowodził ppor. Raginis, który przez trzy dni powstrzymywał przeważające siły niemieckie – dysproporcja sił wynosiła 40:1). Niemcy skierowali się na Brześć. W tym samym czasie na południu udało się siłom niemieckim także przekroczyć Bug i uderzyć w kierunku Siedlec, okrążyć Armię „Małopolska” (dawna Armia „Karpaty”), a 11 września przekroczyć San i uderzyć w kierunku Lwowa. Następnie skierowały się na północ by połączyć się z Korpusem Pancernym Heinza Guderiana. 13 września Naczelny Wódz wydał nowy rozkaz o przebijaniu się polskich jednostek za Dniestr. 16 września jednostki będące na zach. od Wisły otrzymały rozkaz przebiccia się do Warszawy przez Puszczę Kampinoską. Na wybrzeżu bronił się jeszcze Hel.

6. Agresja ZSRR i opuszczenie kraju przez rząd polski – 17.09.1939 r.

ZSRR zaatakował ziemie polskie od wschodu. O 3 rano polski ambasador w Moskwie **Wacław Grzybowski** otrzymał notę rządu radzieckiego, w której ten uzasadniał konieczność wkroczenia Armii Czerwonej na terytorium II RP. W nocy tej stwierdzał, że rząd polski i państwo faktycznie nie istnieją i stanowią zagrożenie dla ZSRR gdyż z terytorium polskiego z łatwością można zaatakować terytorium radz. Poza tym Armia rząd radziecki musi „zaopiekować się” ludnością ukraińską i białoruską, która została pozostawiona sama sobie. **17.09. marszałek Edward Rydz Śmigły** wydał **dyrektywę**, w której nakazał jednostkom wycofać się na Rumunię i Węgry i nie prowokować Armii Czerwonej. Jednostki polskie miały podejmować walkę a Armią Czerwoną jedynie wówczas gdy zostały zaatakowane lub gdy próbowałyby je rozbroić. Taka postawa polskiego dowództwa była spowodowana tym, iż nie spodziewano się ataku ze wschodu. Wzdłuż granicy wschodniej rozmieszczono niewielkie siły Korpusu Obrony Pogranicza. Do walk z Armią Czerwoną doszło pod Szackiem, Wytycznym, Kobryniem, Wilnem Grodnem i Białymstokiem.

Rząd polski opuścił terytorium II RP i przekroczył granicę z Rumunią w Czerniowcach w nocy z 17 na 18 września. Decyzję o opuszczeniu kraju przez władze cywilne podjęto kilka dni wcześniej, agresja ZSRR nie miała na nią wpływu. Głównym celem była chęć przedostanie się do Francji i kontynuowania wojny. Rumunia była wówczas państwem neutralnym. Ogłoszenie odezwy do narodu polskiego, informującej o opuszczeniu kraju przez Prezydenta, rząd i Naczelnego Wodza, po stronie rumuńskiej zostało uznane za naruszenie neutralności Rumunii. Pod wpływem Hitlera rząd polski, wraz z prezydentem Ignacym Mościckim, został internowany.

7. Ostatni etap kampanii wrześniowej 18.09. – 5.10. 1939 r.

Po wkroczeniu Armii Czerwonej na ziemie polskie i braku działań zachodnich sojuszników dalsza walka nie miała szans powodzenia. Mimo to oddziały polskie walczyły jeszcze do 5 października.

17 – 26.09. – bitwa pod Tomaszowem Lubelskim – Armia „Kraków” i Armia „Lublin” stoczyły walkę z siłami niemieckimi chcąc się przedrzeć w kierunku Węgier i Rumunii.

Do 20 września trwała obrona Lwowa, który ostatecznie poddał się jednostkom radzieckim.

28.09. Skapitulowała Warszawa, która broniła się od 9.09. Kapitulacja była spowodowana brakiem wody, prądu, lekarstw i żywności. Bohaterem obrony stolicy został Prezydent Miasta **Stefan Starzyński**.

29.09. Skapitulowała twierdza Modlin.

2.10. Skapitulował ostatni punkt obrony na Wybrzeżu – Hel.

2 – 5.10. Ostatnia bitwa kampanii wrześniowej – **bitwa pod Kockiem**, w której wzięła udział SGO „Polesie” dowodzona przez gen. T. Kleeberga. To właśnie on wydał ostatni rozkaz w kampanii wrześniowej.

Państwo polskie zostało okupowane przez wojska niemieckie i radzieckie ale władze polskie nie podpisały aktu kapitulacji.

8. Ocena kampanii wrześniowej

Pozytywy	Negatywy
Niewielka armia polska zadała Niemcom znaczne straty – zginęło ok. 90 tys. żołnierzy, raniono ok. 60 tys.	Poległo 70 tys. żołnierzy polskich i oficerów, 133 tys. odniosło rany, 300 tys. dostało się do niewoli niemieckiej, a ok. 180 tys. do niewoli radzieckiej, a ok. 50 tys. internowano po zakończeniu działań.
Państwo polskie bez żadnej pomocy państw zachodnich broniło się ponad 1 miesiąc mimo planów zakładających 15 dni i olbrzymiej przewagi wroga – liczebnej, technologicznej oraz mimo niekorzystnej linii frontu.	Niedoskonały plan obrony przygotowany w ostatniej chwili. Brak wcześniej przygotowanego planu obrony przeciwko agresji niemieckiej.
Niemcy utraciły znaczną ilość sprzętu (samolotów, czołgów) co nie pozwoliło im na zaatakowanie Europy Zachodniej jeszcze w tym samym roku. Europa Zachodnia trzymała czas potrzebny do przygotowania obrony.	Zbyt dużą wiarę położono w pomoc Wielkiej Brytanii i Francji.
Kres pokojowym podbojom Hitlera. Złamanie strategii wojny błyskawicznej.	Olbrzymie zniszczenia miast i wsi narażonych na naloty i bezpośrednie działania wojenne.
Bohaterska walka całego polskiego społeczeństwa, była wyrazem polskiego patriotyzmu.	Utrata niepodległości.
Polacy wykazali się umiejętnościami dowódczymi, mimo przegranej kampanii wrześniowej, co udowodnili później na wszystkich frontach II wojny światowej.	Zginęło ponad 300 tys. cywilów.
Kampania wrześniowa obudziła protest opinii publicznej w całej Europie i dała początek II wojnie światowej. Opinia publ. potępiła brutalną agresję.	Zbyt późno rozpoczęło unowocześnianie armii polskiej i wprowadzanie nowoczesnego uzbrojenia. Za mało uwagi poświęcono kwestii sprawnej łączności między oddziałami - brak sprawnej na polu walki łączności (łączność uzależniona od kabli telefonicznych).